

**ISHLAB CHIQARISH STRATEGIYASINI SHAKLLANTIRUVCHI
OMILLAR: STATISTIK TAHLIL**

Rahmonova Mahbuba

Termez davlat universiteti Iqtisodiyot yo'nalishi magistranti

Makhbuba.rakhmonova@gmail.com

+998978106888

Ilmiy rahbar: Ollokulova Feruza Mansurovna

Termiz Davlat Universiteti Iqtisodiyot fakulteti, i.f.f.d. (PhD)

Annotatsiya: Ushbu maqolada ishlab chiqarish jarayonida o'z ta'sirini ko'rsatishi mumkin bo'lgan omillar statistik jihatdan tahlil qilinadi. Statistik omillar tahlili mahsulot ishlab chiqaruvchi korxonalar strategik qarorlar qabul qilish jarayonida muhim asos bo'lib xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: Ishlab chiqarish, strategiya, statistik tahlil, respondent, foiz, ko'rsatgich, omillar, ta'sir, sanoat.

Annotation: In this article, the factors which influence product manufacturing process will be analyzed. Analysis of statistical factors will be expected to be as a basis for manufacturing companies in their strategic decision-making process.

Key words: Production, strategy, statistical analysis, respondent, percentage, indicator, factors, impact, industry.

Аннотация: В данной статье анализируются факторы, которые могут повлиять на производственный процесс, с точки зрения статистики. Анализ статистических факторов служит важной основой для принятия стратегических решений предприятиями, занимающимися производством продукции.

Ключевые слова: Производство, стратегия, статистический анализ, респондент, процент, показатель, факторы, влияние, промышленность.

O'zbekiston Respublikasi prezidenti Shavkat Mirziyoyev Miromonivichning 2022-2026-yillarga mo'ljallangan yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasida milliy iqtisodiyotni barqarorligini ta'minlash va yalpi ichki mahsulotda sanoat ulushini oshirishga qaratilgan sanoat siyosatini davom ettirgan holda, sanoat mahsulotlarini ishlab chiqarish hajmini 1.4 baravarga oshirish maqsadi ilgari surilgan. Respublikaning eksport salohiyatini oshirish orqali 2026-yilda eksport hajmini 30 milliard AQSH dollarga yetkazish maqsad qilinmoqda. Eksportchi korxonalar soni 6500 tani tashkil qilayotgan bo'lsa, bu ko'rsatgichni qariyb 3 barobarga ya'ni 15000 taga ko'tarish va "Yangi O'zbekiston – raqobatbardosh mahsulotlar yurti" dasturi asosida 200 ta eksportchini ochiq tanlov asosida saralab,ularni yetakchi eksportyorlarga aylantirish maqsad qilinmoqda. ¹

Bu tashabbusni amalga oshirishda shu mamlakatning bir bo'lagi sifatida hissamizni qo'shgan holda, sanoat tarmoqlarini barqarorligini ta'minlash hamda innovatsion yondashuvlarni ilgari surish kabi iqtisodiy rivojlanishga turtki bo'lsak, o'z maqsadimizga erishgan bo'lamiz.

Mahsulot ishlab chiqarish strategiyasini shakllantirishga ta'sir qiluvchi omillar tahlilini amalga oshirish maqsadida so'rovnoma o'tkazildi.

		Frequenc y	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Oziq-ovqat sanoati	17	34.0	34.0	34.0
	Mashinasozlik	4	8.0	8.0	42.0
	Kimyo sanoati	6	12.0	12.0	54.0
	Elektronika	6	12.0	12.0	66.0
	boshqa	17	34.0	34.0	100.0
	Total	50	100.0	100.0	

¹ <https://lex.uz/ru/docs/-5841063>

² 1-jadval Respondentlarning faoliyat yuritayotgan korxonalarining ishlab chiqarish sohasi

Ushbi jadval shuni ko'rsatadiki, so'rovnomada ishtirok etgan ishtirokchilarning umumiy soni 50 tani tashkil qilib, ularning asosini 34% ni oziq-ovqat sanoatida faoliyat ko'rsatuvchilarni tashkil etgan bo'lsa, yana 34 % sanoatning boshqa turlarida ishlab kelayotganlar. Kimyo va elektronika sanoatida faoliyat olib borayotganlar soni bir xil ko'rsatgichlarni 12 foizni ko'rsatmoqda.

Ishlab chiqarish strategiyasiga ta'sir ko'rsatuvchi omillar sifatida bozor talabi, yangi bozorlar, makroiqtisodiy omillar, ekologik talablar, eksport imkoniyatlari hamda xalqaro iqtisodiy va siyosiy vaziyatlar olindi.

So'rovnoma ishtirokchilariga 5 ta qismdan iborat bo'lgan test savollari taqdim qilinib, aynan berilgan omillar yuzaga kelganda qanday strategik qarorlar qabul qilishlari mumkinligi haqidagi tanlovlar variant shaklida berildi. Shu bilan birga, turli iqtisodiy, siyosiy vaziyatlarning ishlab chiqarish strategiyasiga ta'sirini baholovchi variantlar test tarkibiga kiritildi.

Termiz hududida joylashgan korxonalarda qanchalik mahsulot ishlab chiqarish uslubi avtomatlashtirilganligini ko'rib chiqamiz.

Ushbu chastota va foiz tahlili shuni ko'rsatadiki, 36 foiz respondentlar o'zlari faoliyat yuritayotgan korxonalarda avtomatlashtirish, raqamlashtirish qisman joriy etilgan. 15 foiz ishtirokchi bu jarayon hozirda rejalashtirilganligini ta'kidlagan. Xulosa tariqasida ta'kidlash mumkinki, Termiz shahrida sanoat ishlab chiqarish jarayoni hali to'liq avtomatlashtirishga transformatsiya amalga oshirilmagan va bu jarayon hali ilk bosqichda ekan.

Ishlab chiqarish strategiyasiga ta'sir qiluvchi omillarni tahlil qilish maqsadida tavsifiy statistika(descriptive statistics) tahlilini olib boramiz.

Ushbu jadvalda har bir omil mean, median, mode va standart deviation kabi ko'rsatgichlar asosida tavsifiy statistik tahlil qilinadi.

² 2-jadval Respondentlarning faoliyat yuritayotgan korxonalarining ishlab chiqarish sohasi, Jadval SPSS dasturida tayyorlangan bo'lib, tavsifiy statistikaning ko'rsatadi.

Raqobatchilarning strategiyasi ishlab chiqarish rejasiga ta'siri

Raqobatchilarning strategiyasi ishlab chiqarish rejasiga ta'sirini baholashda mean ko'rsatgichi 1.90ga teng bo'lib, raqobatchilar ta'siri kuchli ekanligini anglatadi. Strategik qarorlar qabul qilishda, ishlab chiqaruvchi firmalarning 42 foizi raqobatchilarga javoban texnologik o'zgarishlar, 16 foizi esa ishlab chiqarish xarajatlarini optimallashtirish kabi qarorlarni qabul qiladi.

1. Inflatsiya va valyuta kursining ishlab chiqarish strategiyasiga ta'siri

Makroiqtisodiy omillarni ishlab chiqarish strategiyasini aksariyat respondentlar "kuchli" va "o'rtacha" baholashgan. 54 % respondent inflatsiya va valyuta kursidagi tebranishlar narx siyosatini o'zgartirish kerakligi haqidagi strategik qarorni ilgari surgan bo'lsa, 24 va 20 foiz so'rovnomashtiruvchilari uning oqibati natijasida ishlab chiqarishda xom-ashyo xarajatlari ko'payishi bu o'z navbatida ishlab chiqarish hajmini keskin kamaytirishga sabab bo'lishini ko'zda tutgan.

2. Soliq siyosatini ishlab chiqarish rejasiga ta'siri

Tavsifiy statistik tahlilga ko'ra, soliq siyosati ishlab chiqarish rejasiga ta'siri bo'lsada, bu katta ko'rsatgichni tashkil qilmaydi. Buning sababi tariqasida ta'kidlash mumkinki, yurtimizda faoliyat olib borayotgan tadbirkorlarni qo'llab quvvatlash maqsadida ularga soliq va subsidiya imtiyozlari mavjudligi tadbirkorlarni soliq siyosatiga ko'nikma hosil qilganligi bo'lishi mumkin.

Berilgan chastota va foiz tahlili shuni ko'rsatadiki, soliq siyosatidagi o'zgarishlarda 66 foiz ishlab chiqarish bilan shug'ullanuvchi tadbirkorlar soliq to'lovlarni tendensiyalariga yuzaga kelganda, ishlab chiqarish rejasini o'zgartirmay balki, davlat subsidiyalari yordamida ishlab chiqarishni kengaytirish kabi strategik qarorlarni qabul qilishganini ta'kidlashgan.

4-5. Xalqaro iqtisodiy va siyosiy vaziyatlarning ishlab chiqarish strategiyasiga ta'siri:

Xalqaro iqtisodiy va siyosiy vaziyatlarni ishlab chiqarish strategiyasini tahlil qilganda, 31 ta respondent bu vaziyatda xom-ashyo importi va eksportida cheklovlar yuzaga kelishi mumkinligini qayd etgan. Holbuki, bunday cheklovlar asosan eksport va import bilan shug'ullanuvchi firmalarda yuzaga kelishi mumkin. 8 foiz ishtirokchi

xalqaro vaziyatlar ishlab chiqarish strategiyasiga befarqligini belgilaydi. Asosan bu mahalliy kichik biznes bilan shug'ullanuvchi firmalar bilan bog'lik, ular xalqaro vaziyatlardan asosan mustasno hisoblanadi. Shu qatorda, mahsulot yetkazib berish zanjirida muammolar yuzaga kelib, narx siyosatiga o'z tas'irini o'tkazishi tahlilimizda ko'rsatilgan.

3. Global bozor va eksport imkoniyatlari ishlab chiqarish strategiyasiga ta'siri

Bu aniqki, global bozorda eksport qilinadigan har qanday mahsulot maxsus sifat nazoratdan o'tkaziladi. O'z navbatida, ekport imkoniyatlari mamlakatda ishlab chiqarilayotgan mahsulotni dunyo standartlariga javob berishini talab qiladi, mahsulot raqobatbardoshligini ta'minlaydi. Bu so'zlarning yaqqol isbotini statistik tahlilimizda ko'ramiz. 50 foiz respondentlar eksport imkoniyatlari mahsulot sifatini oshirishda qo'l kelishini ta'kidlagan. Mahsulotning raqobatbardoshligini bir yo'sinda ta'minlash biroz mushkul, shu sababdan yangi texnologiyalar joriy qilib ular asosida mahsulot yaratish va eskport hajmini oshirish kabi strategik qarorlar muvofiqdir.

Ekologik talablarning ishlab chiqarishga ta'siri

Ekologik talablarni ishlab chiqarishga ta'sirini o'rganishda shu aniqlandiki, ekologik talablar 52 foiz so'rovnomada ishtirok etgan tadbirkorlarni o'z mahsulotlarini ekologik talablarga moslashtirishlari mumkin bo'lib, 28 foiz ishlab chiqaruvchilar yashil texnologiyalarni joriy qilishlarini ko'zda tutgan. Atrof muhitimizni barqarorligini ta'minlash maqsadida, ekologik talablar maqsadga muvofiq ekanligi statistik tahlilimizda o'z ifodasini topdi.

Bozor talabi va ishlab chiqarish strategiyasi o'rtasidagi korrelyatsion tahlil

KUHLILIK DARAJASI:	KENDAL'S TAU B KORRELYATSIYA SHKALASI
Ahamiyatsiz	0.00
Kuchsiz	0.06

O'rta	0.26
Kuchli	0.49
Juda kuchli	0.71

Ushbu natija SPSS (statistical package for social sciences) dasturi orqali tayyorlangan bo'lib, bunda Kendall's tau_b korrelyatsiya testi bozor talabi va ishlab chiqarish strategiyasi o'rtasidagi

bog'liqlikni aniqlash uchun ishlatildi.

Natijaga ko'ra. Korrelyatsiya koeffitsienti 0.485 ga teng, bu quyidagi berilgan shkalaga ko'ra o'rtacha bog'liqlikni ifodalaydi. Ya'ni, bozor talabi oshishi bilan ishlab chiqarish strategiyasi ham sezilardi tarzda o'zgaradi. P qiymati bu yerda 0.01dan kichik sig(2-tailed) shaklida berilgan, ushbu bog'liqlik statistik jihatdan ahamiyatli deb topildi. Ushbu natija ishlab chiqaruvchilarni bozor talabiga muvofiq o'z strategiyalarini o'zgartirishlarini taklif qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. <https://lex.uz/ru/docs/-5841063>
2. 2-jadval Respondentlarning faoliyat yuritayotgan korxonalarining ishlab chiqarish sohasi,
3. SPSS Tutorials. (n.d.). *Kendall's Tau – Simple tutorial with example in SPSS*. Retrieved April 23, 2025, from <https://www.spss-tutorials.com/category/statistical-tests/correlation/kendalls-tau/>